

Διαμόρφωση ερωτηματολογίου για διεξαγωγή έρευνας

Βικτωρία Βιβιάκη, Κοινοτική Μαία, RM, PgCert, MMedSc, PhDc, K.Y. Σπηλίου Κρήτης.

Βούξινου Ανδριανή, Πτυχιούχος ΤΕΦΑΑ, Φοιτήτρια Π.Μ.Σ. "Εφηρμοσμένης Δημόσιας Υγείας" Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας.

Μαρία Δάγλα, Μαία, Φοιτήτρια Π.Μ.Σ. "Βιοηθικής" Πανεπιστημίου Κρήτης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο συγκεκριμένο άρθρο γίνεται αναφορά στα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για τη δημιουργία ενός ερωτηματολογίου. Μελετάμε το θεωρητικό υπόβαθρο του ερωτηματολογίου, τα στάδια σχηματοποίησης της μορφής του, την πιλοτική εφαρμογή του και την τελική του διαμόρφωση. Επίσης, αναφερόμαστε στους περιορισμούς της έρευνας με ερωτηματολόγιο, στο ποσοστό των συμμετεχόντων και στο σφάλμα της προκατειλημμένης απάντησης.

Λέξεις κλειδιά: έρευνα, ερωτηματολόγιο, περιορισμοί, ποσοστό συμμετεχόντων, σφάλμα προκατειλημμένης απάντησης.

Το θεωρητικό υπόβαθρο και η εγκυρότητα του περιεχομένου του

Το πρώτο βήμα για τον ερευνητή είναι η παρατήρηση και η σκιαγράφηση του προβλήματος προκειμένου να διαμορφωθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Αφού αποφασιστεί ποιες πληροφορίες απαιτούνται για την έρευνα, πρέπει να αναζητηθούν σε αντίστοιχα ερωτηματολόγια υπάρχου-

σες ερωτήσεις και κλίμακες.

Σκόπιμο θα ήταν στο σημείο αυτό, αν ο ερευνητής βρει ερωτηματολόγιο που έχει δοκιμαστεί και έχει χρησιμοποιηθεί σε αντίστοιχη έρευνα, να προτιμήσει να το χρησιμοποιήσει και να μην φτιάξει ένα νέο για τους παρακάτω δυο λόγους:

α) θα καταφέρει να εξοικονομήσει χρόνο από τη διαδικασία διαμόρφωσης και στάθμισης ενός νέου ερωτηματολογίου,

β) θα μπορέσει στο τέλος της έρευνάς του να συγκρίνει τα αποτελέσματά του με άλλα αποτελέσματα ερευνών, που χρησιμοποίησαν το ίδιο ερευνητικό εργαλείο.

Υπάρχει όμως περίπτωση να βρεθούν ερωτηματολόγια σχετικά με το ερευνητικό ερώτημα της έρευνας, αλλά δεν θα ήταν σκόπιμη η χρήση τους λόγω της διαφορετικότητας της ελληνικής πραγματικότητας. Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να σχεδιαστούν σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα νέες ερωτήσεις όσον αφορά το συγκεκριμένο θέμα.

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία δημιουργίας ερωτηματολογίου των Hibberd & Bennett,¹ όπως αυτή ορίζεται στο βιβλίο τους, ο ερευνητής πρέπει να φτιάξει μια λίστα από μεταβλητές (λέξεις-κλειδιά) που αφορούν το συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα. Για καθεμία απ' αυτές τις λέξεις να δημιουργηθεί μια ερώτηση ή μια δέσμη

ερωτήσεων. Στη συνέχεια να προστεθούν και άλλες ερωτήσεις και να επεκταθούν κάποιες από όσες διαμορφώθηκαν.

Επίσης, πρέπει να γίνει προσπάθεια οι ερωτήσεις να μην είναι ασαφείς, βαρετές, φορτωμένες με πολλές έννοιες, να μην έχουν όρους επιστημονικούς που ίσως θα δυσκόλευαν τον ερωτώμενο, ή κάποιο περιεχόμενο, που ίσως τον στενοχωρήσει ή θα τον φέρει σε δύσκολη θέση^{2,3}.

Εάν διαπιστωθεί ότι υπάρχουν κάποιες μεταβλητές που έχουν πολύ ευρεία έννοια, για να προσεγγιστούν με ακρίβεια θα πρέπει να διευκρινιστούν και να υπογραμμιστούν οι ιδιαίτερες πτυχές κάθε μεταβλητής, διαφορετικά θα γίνει υπεραπλούστευση των συγκεκριμένων εννοιών,¹ που μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα.

Εάν το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από ερωτήσεις που αφορούν στάσεις,^{2,3,4,5} πρέπει να οριστούν σαφώς οι τελικές θεματικές ενότητες και να αποκλειστούν κάποιες, που λόγω της υπερπληθώρας μεταβλητών θα ήταν δύσκολο να προσεγγισθούν με σαφήνεια. Κατόπιν πρέπει να διευκρινιστούν τα συστατικά της κάθε στάσης (components of attitude) ανά θεματική ενότητα. Κάθε στάση αναφορικά με κάποιο θέμα εμπεριέχει πτυχές, συστατικά (components of attitude), τα οποία προσδιορίζουν καλύτερα τη στάση και τη διευκρινίζουν. Σύμφωνα με τις αρχές των Sudman & Bradburn⁴ οι ερωτήσεις πρέπει να διαμορφωθούν για τις ανάγκες της έρευνας ως εξής:

1. Αξιολόγηση κατά πόσο ο ερωτώμενος θεωρεί σημαντική ή όχι τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα. (Π.χ. «*Θεωρούσατε σημαντικό να θηλάσετε το παιδί σας;*»).

2. Προσδιορισμός σε ποιο βαθμό θεωρούσε ο ερωτώμενος ότι είχε γνώσεις γύρω από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα. (Π.χ. «*Πόσο επαρκείς θεωρούσατε τις*

γνώσεις σας όσον αφορά το μητρικό θηλασμό, τις πρώτες ημέρες που επιστρέψατε στο σπίτι μετά τον τοκετό;»).

3. Προσδιορισμός των προσώπων που ίσως ενημέρωσαν τον ερωτώμενο για τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα. (Π.χ. «*Από ποιον πήρατε πληροφορίες για το μητρικό θηλασμό τις πρώτες ημέρες που επιστρέψατε στο σπίτι μετά τον τοκετό σας;*»).

4. Προσδιορισμός του βαθμού της δεκτικότητας (willingness) του ερωτώμενου στη συγκεκριμένη θεματική ενότητα. (Π.χ. «*Αν τις πρώτες ημέρες που επιστρέψατε στο σπίτι μετά τον τοκετό παίρνατε πληροφορίες για το μητρικό θηλασμό από μαία, πόσο θα σας βοηθούσε στον επιτυχή μητρικό θηλασμό;*»).

Στο παράδειγμα και σύμφωνα με τους παραπάνω προσδιορισμούς θα μπορούσε να διευκρινιστεί, αν μια λεχвіδα δεν θηλάσε επειδή δεν θεωρούσε σημαντικό το μητρικό θηλασμό ή επειδή δεν είχε γνώσεις επαρκείς σύμφωνα με τη δική της εκτίμηση. Επίσης, αν δεν επιθυμούσε τις υπηρεσίες της μαίας τις πρώτες ημέρες μετά τον τοκετό στο σπίτι, αυτό οφειλόταν στις γνώσεις που θεωρούσε ότι έχει (π.χ. πολυτόκος λεχвіδα) ή οφειλόταν στο ότι δεν θεωρούσε σημαντικό το μητρικό θηλασμό; Τέλος, διευκρινίζεται και το άτομο που δίνει τις πληροφορίες στη λεχвіδα τις πρώτες ημέρες μετά τον τοκετό στο σπίτι.

Στην επόμενη φάση σχηματοποιούνται περισσότερο οι ερωτήσεις και η μορφή των απαντήσεων. Ίσως ο ερευνητής θεωρήσει σκόπιμο να δημιουργήσει κάποιες ανοικτού τύπου ερωτήσεις για να διευκρινιστεί σε βάθος τι εννοούσαν οι ερωτώμενοι. Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις έχουν μεγάλες διαφορές στο είδος των απαντήσεων (όπως ΝΑΙ-ΟΧΙ, αριθμό ημερών, δι-αβαθμισμένη κλίμακα κ.ά.).

Σε κάποιες ερωτήσεις στάσης, ίσως πρέπει με την απάντηση να εκτιμηθεί ή να προσδιοριστεί η δύναμης της στάσης (Assessing Strength of Attitude). Καθεμία από τις πτυχές της ίδιας στάσης για μια θεματική ενότητα, μπορεί να διαβαθμίζεται ανάλογα με τον ερωτώμενο. Αυτή η διαβάθμιση δεν μπορούσε να διευκρινιστεί με μια απλή αρνητική ή θετική απάντηση. Γι' αυτό το λόγο μπορεί να επιλεχθεί για απάντηση στις ερωτήσεις μια πενταβάθμια διαβαθμισμένη κλίμακα, η οποία εμπειρεύει και την αρνητική και τη θετική απάντηση, αλλά δίνει και τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να διευκρινίσει με ακρίβεια τη δύναμη της συγκεκριμένης στάσης του.

Όταν σχηματιστούν οι ερωτήσεις μπαίνουν σε σειρά στο προσχέδιο του ερωτηματολογίου και προκωδικοποιούνται. Σύμφωνα με τη θεωρία της επίδρασης του πλεονασμού (redundancy effect), όταν οι ερωτηθέντες απαντήσουν πρώτα σε μια γενικότερη ερώτηση, οι επόμενες πιο συγκεκριμένες ερωτήσεις θεωρούνται ως υποσύνολα του γενικού και οι απαντήσεις είναι πιο σαφείς.^{2,4,5,6}

Στη συνέχεια οι ερωτήσεις αναδιατυπώνονται με τρόπο πιο σαφή, χωρίζονται ανά ομάδες σύμφωνα με τις κύριες μεταβλητές και μπαίνουν σε μια σειρά. Οι πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου θα ήταν σκόπιμο να είναι απλές και όχι απειλητικές^{2,4,6,7,8} για τον ερωτώμενο. Κατόπιν μορφοποιείται το πρώτο ερωτηματολόγιο και γίνεται εκτύπωσή του. Τέλος, αναθεωρούνται ξανά κάποιες ερωτήσεις έτσι ώστε να είναι έτοιμο για την πιλοτική εφαρμογή του.

Πιλοτική εφαρμογή

Η πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου είναι πολύ σημαντική για την έρευνα^{1,2,4,5,8,9}. Το προσχέδιο του ερωτη-

ματολογίου αξιολογείται και αναθεωρείται αρχικά από συναδέλφους ή άλλους ερευνητές εκτός της ερευνητικής ομάδας. Το αναθεωρημένο προσχέδιο δοκιμάζεται σε ένα μικρό δείγμα παρόμοιο μ' εκείνο του πληθυσμού στόχου της έρευνας⁵.

Κατά τη φάση της πιλοτικής εφαρμογής ζητείται από τους ερωτώμενους να εκφράσουν με δικά τους λόγια τι αντιλαμβάνονταν ως περιεχόμενο της κάθε ερώτησης.^{4,10} Αυτή η τεχνική είναι ανάλογη μ' αυτή που ακολουθείται για τη μετάφραση ενός ερωτηματολογίου. Όμως, όπως διαπιστώνει και ο Belson,¹⁰ πολλές φορές, ακόμα και στα πολύ απλά και καλά σχεδιασμένα ερωτηματολόγια οι ερωτηθέντες δεν αντιλαμβάνονται πλήρως τι ερωτά ο ερευνητής.

Λαμβάνοντας υπόψη τα σχόλια των ερωτώμενων, αντί για λέξεις που προϋπήρχαν στις ερωτήσεις χρησιμοποιούνται συνώνυμα λέξεων, που προτείνονται από τους ερωτώμενους.² Επίσης, η σειρά των ερωτήσεων αλλάζει⁸ και αφαιρούνται ερωτήσεις στις οποίες φαίνονται να δίνουν όλοι οι ερωτώμενοι την ίδια απάντηση, ή ερωτήσεις που δεν παρείχαν το είδος πληροφοριών που χρειαζόταν. Τέλος, αναθεωρούνται οι ερωτήσεις που δυσκολεύουν τους ερωτώμενους κατά την πιλοτική εφαρμογή. Όταν γίνουν οι παραπάνω διορθώσεις, το ερωτηματολόγιο δίνεται πάλι στην πιλοτική ομάδα και διορθώνεται ξανά σύμφωνα με τις νέες υποδείξεις.

Τελική διαμόρφωση ερωτηματολογίου

Μετά την αναθεώρηση του ερωτηματολογίου κωδικοποιούνται οι νέες αναθεωρημένες ερωτήσεις. Κατόπιν γίνεται εκτύπωση του τελικού ερωτηματολογίου και ακολουθεί έλεγχος για τυχόν ορθογραφικά λάθη ή λάθη κατά την εκτύπωση.

Περιορισμοί της έρευνας με ερωτηματολόγιο

Σε ένα ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιείται για πρώτη φορά σε μια έρευνα, δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι τα αποτελέσματα περιγράφουν πάντα με απόλυτο τρόπο το πραγματικό φαινόμενο, αν και με το πιλοτικό στάδιο γίνεται προσπάθεια να αυξηθεί η εγκυρότητά του.

Για να υπάρξει γενίκευση των αποτελεσμάτων και σε άλλους πληθυσμούς (external validity), θα πρέπει καταρχάς τα αποτελέσματα αυτά να έχουν αποδεδειγμένη εγκυρότητα στο συγκεκριμένο πληθυσμό (internal validity) και συνεπώς δεν μπορούμε πάντοτε να γενικεύσουμε τα αποτελέσματα αυτά. Έτσι, το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να εξεταστεί στα παρακάτω:

1. Στην εγκυρότητα του περιεχομένου (content validity), που εξετάζει εάν το ερωτηματολόγιο έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να αντιπροσωπεύει πιστά τους στόχους του και να απεικονίζει τα αποτελέσματα με την έμφαση που ορίζουν οι απαντήσεις των ερωτώμενων.⁹

2. Στην προβλεπτική και συντρέχουσα εγκυρότητα (predictive/concurrent validity), που περιλαμβάνουν την επιθυμία να προβλέψει με τη βοήθεια της αξιολόγησης του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου, απόδοση σε κάποιο άλλο κριτήριο.

3. Στη δομική εγκυρότητα του ερωτηματολογίου (construct validity), η οποία είναι μια ποιοτική παράμετρος που έχει προταθεί για να εξηγήσει τις πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς.⁹

Ποσοστό συμμετεχόντων

Η διαδικασία της συμπλήρωσης ενός ερωτηματολογίου με ειλικρίνεια θεωρείται μια διαδικασία κοινωνικής ανταλλα-

γής (social exchange), αφού δεν υπάρχει ορατό αντάλλαγμα για ανταμοιβή σ' αυτή την πράξη, παρόλο που τα άτομα για όλες τις πράξεις τους περιμένουν κάποιο αντάλλαγμα.^{3,11,12,13}

Το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου για ιδιωτικότητα, καθώς επίσης και το απόρρητο για πληροφορίες που αφορούν τον ίδιο και κοντινά του πρόσωπα, προβάλλεται ως πρωταρχικό αίτιο για την άρνηση συμμετοχής σε έρευνες.¹⁴ Γι' αυτό το λόγο και σε κάθε περίπτωση, όσοι συμμετέχουν στην έρευνα ενημερώνονται για το σκοπό της έρευνας, γίνεται περαιτέρω επεξήγηση σε ερωτήσεις –όταν αυτό είναι αναγκαίο– και δίνονται πληροφορίες για το πού θα χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα που συλλέγονται.

Σύμφωνα με τους Groves R. et al¹⁵ τα χαρακτηριστικά της αρχής που υπηρετεί ο ερευνητής βοηθούν στην αύξηση του ποσοστού των συμμετεχόντων στην έρευνα, ιδιαίτερα αν η αρχή αυτή έχει κάποια μορφή δύναμης μέσα στην κοινωνία και κατά τη γνώμη των συμμετεχόντων μπορεί να υποβάλει και κυρώσεις.

Τα άτομα έχουν συνήθως τις ίδιες αντιλήψεις και συμπεριφορές και πράττουν ό,τι και οι όμοιοί τους ως σταθερές σύγκρισης των αντιλήψεων, των συμπεριφορών και των πράξεών τους σε σύγκριση με άτομα που ανήκουν στην ίδια ομάδα.¹⁶

Η κοινωνικά αποδεκτή στάση θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής: κάποιος είναι πρόθυμος να συμμορφωθεί με ένα αίτημα, εάν πιστεύει ότι οι όμοιοί του ή άτομα που συμπαθεί θα συμμορφώνονταν επίσης.¹⁵

Το σφάλμα της προκατειλημμένης απάντησης

Όπως σε όλες τις έρευνες έτσι κι εδώ, οι πιθανές αιτίες λανθασμένων απαντήσε-

ων στις ερωτήσεις είναι σύμφωνα με τους Sudman & Bradburn⁴ οι παρακάτω:

1. Ο φόβος των ερωτώμενων για τις συνέπειες της απάντησής τους ή επειδή θέλουν να παρουσιάσουν τους εαυτούς τους σε μια ευνοϊκότερη θέση απ' αυτήν που βρίσκονται.

2. Οι ερωτώμενοι μπορεί να μην κατάλαβαν τι ερωτήθηκαν και απάντησαν στις ερωτήσεις σύμφωνα με ό,τι κατάλαβαν.

3. Μπορεί να απάντησαν σε μια ερώτηση χωρίς να γνωρίζουν τι έπρεπε να απαντήσουν ή επειδή δεν ήθελαν να δείξουν την άγνοιά τους.

Επίσης, σύμφωνα με τους Gove W. et al και Philips D. et al,^{17,18} στη βιβλιογραφία εξετάζονται οι ακόλουθες τρεις πηγές προκατειλημμένης απάντησης:

1. Η αρνητική ή θετική απάντηση μπορεί να οριστεί ως η τάση των ερωτώμενων να συμφωνήσουν ή να διαφωνήσουν με μια ερώτηση ανεξάρτητα από το περιεχόμενό της.

2. Το επιθυμητό ή ανεπιθύμητο γνώρισμα απεικονίζεται στο βαθμό που βλέπουν τα άτομα μια ιδιαίτερη έννοια ως επιθυμητή ή ανεπιθύμητη.¹⁷ Αν, λοιπόν, σύμφωνα με τους ερωτώμενους ένα γνώρισμα είναι επιθυμητό ή ανεπιθύμητο, προκειμένου να δώσουν έμφαση στην απάντησή τους θα απαντήσουν με μεγαλύτερη ένταση (θετικά ή αρνητικά) σε σύγκριση με την πραγματικότητα.

3. Η ανάγκη της έγκρισης, η οποία καθορίστηκε από τους Cronwe D. & Marlowe D.¹⁹ ως η ανάγκη των ατόμων –και στη συγκεκριμένη περίπτωση των ερωτώμενων– να αποκριθούν με κοινωνικά εγκεκριμένους τρόπους. Οι πιο πάνω ερευνητές θεωρούν ότι τα άτομα που απαντούν με μεγάλη ένταση, τείνουν να συμπεριφερθούν με τρόπο που οι άλλοι εγκρίνουν.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Hibberd M. & Bennett M. (1990):** *Questionnaire and interview surveys, London.*
2. **Converse J. & Presser S. (1986):** *Survey Questions. Handcrafting the standardized Questionnaire, California.*
3. **Dillman D. (1978):** *Mail and Telephone Surveys. The Total Design Method, New York.*
4. **Sudman S. & Bradburn N. (1982):** *Asking Questions. A practical Guide to Questionnaire Design, London.*
5. **Javeau C. (1996):** Η έρευνα με ερωτηματολόγιο. Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή. *Μετάφραση: Τζαννονέ-Τζώρτζη Κ., Αθήνα.*
6. **Buckwalter A. (1983):** *Interviews and Interrogations. Boston.*
7. **Marsh C. & Scarbrough E. (2002):** *Testing Nine Hypotheses About Quota Sampling, στο βιβλίο "Vaus D Social Surveys", Volume I, London.*
8. **Babbie E. (2001):** *The practice of social research. London.*
9. **Burns R. (2000):** *Introduction to Research methods. London.*
10. **Belson W. (1968):** *Respondent Understand in of Survey Questions. Polls, 3 (1), 1-13.*
11. **Blau R. (1964):** *Exchange and Power in Social Life. New York.*
12. **Homans G. (1961):** *Social Behavior. Its Elementary Forms. New York.*
13. **Thibaut J. & Kelley H. (1959):** *The Social Psychology of Groups. New York.*
14. **Marsh C. & Scarbrough E. (2002):** *Testing Nine Hypotheses About Quota Sampling in "Vaus D Social Surveys" Volume I, London.*
15. **Groves R., Cialdini R. & Couper M. (2002):** *Understanding the Decision to Participate in a Survey, in "Vaus D Social Surveys", Volume I, London.*
16. **Festinger L. (1957):** *A Theory of Social*

Comparison Processes. *Human Relations*, 7;117-40.

17. **Gove W. & Geerken M. (2002):** Response Bias in Surveys of Health: An empirical investigation, in "Vaus D Social Surveys", Volume III, London.

18. **Philips D. & Clancy K. (2002):** Some effects of "Social Desirability" in survey studies in "Vaus D Social Surveys", Volume III, London.

19. **Cronwe D. & Marlowe D. (1964):** The Approval Motive. New York.

Ο πολλαπλός ρόλος Μαίας-Μαιευτή, ερέθισμα για μεγαλύτερες διεκδικήσεις

Αντώνιος Λαζόπουλος, Μαιευτής Αγροτικού Ιατρείου Αστυπάλαιας.

(Παρέμβαση σε δημοσιευμένο άρθρο συναδέλφου στο περιοδικό "ΕΛΕΥΘΩ", Τόμος 11ος, Τεύχος 1ο/2006, σχετικά με το ρόλο Μαίας-Μαιευτή στο Χειρουργείο).

Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Στο παραπάνω τεύχος διάβασα ανάμεσα στα άλλα ενδιαφέροντα άρθρα και το άρθρο της συναδέλφου κ. Νικολέττας Βαρδαξή (Μαίας Χειρουργείου Μαιευτηρίου "ΙΑΣΩ"), το οποίο μου έδωσε το ερέθισμα να εκφράσω κι εγώ κάποιες απόψεις και κάποιες προσωπικές αντιρρήσεις για το συγκεκριμένο θέμα.

Καταρχήν συγχαρητήρια για το άρθρο της και την πρωτοβουλία της να θέσει ένα τέτοιο θέμα, που αναδεικνύει το μεγάλο ρόλο και τη συμβολή της Μαίας και του Μαιευτή στον τομέα της Υγείας, αλλά και παράλληλα ανοίγει ένα μεγάλο θέμα, σημαντικό για τον επαγγελματικό μας ρόλο.

Σημείωση: Αυτά που αναφέρω αποτελούν καθαρά προσωπικές μου απόψεις και σε καμιά περίπτωση δεν θα ήθελα να γίνουν αιτία αντιπαράθεσης με άλλους συναδέλφους.

Εδώ και 6 χρόνια εργάζομαι στο Αγροτικό Ιατρείο Αστυπάλαιας. Πριν διοριστώ εδώ που είμαι τώρα, εργαζόμουν ως Μαι-

ευτής σε Ιδιωτικό Μαιευτήριο της Αθήνας και μάλιστα στο χειρουργείο. Επομένως έχω και προσωπική πείρα.

Δυστυχώς, οι εντυπώσεις μου δεν είναι και οι καλύτερες από το χειρουργείο. Σ' αυτό το σημείο επιτρέψτε μου να σας αναφέρω την άποψή μου σχετικά με τη συμμετοχή Μαιών-Μαιευτών στο χειρουργείο.

Είμαι από εκείνους που πιστεύουν ότι η παρουσία μας στο χειρουργείο είναι μεν απαραίτητη, αλλά όχι με τη μορφή που έχει σήμερα.

Συμφωνώ ότι πρέπει να είμαστε παρόντες στην προεγχειρητική προετοιμασία, αλλά και μετεγχειρητικά. Στη διάρκεια όμως της επέμβασης, γιατί; Η εργαλειοδοσία είναι μια πάρα πολύ σημαντική και υπεύθυνη εργασία. Ας αναρωτηθούμε όμως, γιατί θα πρέπει να γίνεται από Μαίες και Μαιευτές; Μήπως έτσι σιγά σιγά και χωρίς να το καταλάβουμε, ξεφεύγουμε από το πραγματικό αντικείμενο της Μαιευτικής;

Διάβασα σε κάποιο σημείο (και πολύ